MACHİAVELLİ- TİTUS LİVİUS'UN İLK ON KİTABI ÜZERİNE KONUŞMALAR

ÖNSÖZ

[1513 - 1517 yıllarında yazılmış olması tahmin ediliyor.]

Machiavelli, The Prince (Prens-Hükümdâr) Bölüm 2'de başka yerde cumhuriyetler üzerine yazdığını söyler. **The Discourses** (Konuşmalar), yalnızca cumhuriyetlerle uğraşmaz ve başvurduğu olayların 1517'ye kadar uzandığı düşünülecek olursa The Prince için elimizdeki tek tarih olan 1513'te tamamlanamadığı anlaşılır. Şimdiye kadar bildiğimiz tarihlerin bunlar olması bir bakıma Machiavelli'nin yazmak için bolca zaman bulmuş olmasını ve The Prince ile **The Discourses** arasındaki yakın iliş kinin, çağdaş kompozisyonu akla uygun kılmasını anlaşılır hale getirir.

The Discourses'ın genel yöntemi, sırasıyla Livius'un ilk on kitabındaki pasajları yorumlamaktır; Machiavelli'nin her üç kitabı da Livius'un ilk kitabıyla başlar. Ancak birçok kez bu kuralın dışına çıkılır; düzenli olmasa da bu sıralama tersine döner, çeşitli kitaplar atlanır, Livius'a dayanmayan konuşmalarla konuya göre nutuk grupları yer alır. Başka bir etken olmadığında Livius'un sıralamasına dönse de Livius'ta yer almayan başka sorunların Machiavelli üzerindeki etkisi görülür. The Discourses'ın üç kitabında yer alan konular şu sıralamayı izler:

1. Kitapta Romalıların iç işlerinde aldıkları kararlar;

2. Kitapta imparatorluğun genişlemesine ilişkin kararlar;

3. Kitapta kişisel eylemlerin Roma Cumhuriyeti üzerindeki etkileri.

Ancak bu konular birbirlerine sıkı sıkıya bağlı değildir. Aslında Machiavelli'nin, çalışmayı ilk Floransalı Yayıncı için baskıya hazırlamayı düşünmediğini kabul etmek makul olur. Okuyucuların, yapıtı en küçüğünden en büyüğüne tüm sorunlar açısından tamamlanmış bir eser olarak görmeleri önemlidir.

Düzensiz ve bir çizgiye sıkışıp kalmayan yöntemi ya da hatta yön temden yoksun oluşu, Machiavelli'nin askeri ve siyasal konularda, seçtiği kadar ve seçtiği uzunlukta yazmasına imkân tanıdığı gibi, bilgiçlik taslamayan mizacına da beğeni sağlayacak kadar uygun düşmüştür. The Discourses, içinde Floransalı sekreterin resmi olmayan konuşmalarını dinlediğimiz bir dizi senli benli denemeler olarak düşünülebilir.

Machiavelli'yi okumak, fakat az okumak durumunda kalan kişi, The Prince ve Mandragola'ya dönmelidir; ancak onun düşünce ve davranışlarını anlamayı uman kişi The Discourses ile başlamalıdır. The Discourses, The Prince'in havasındadırlar ancak daha uzun ve daha rahat bir duygu ile yazılmışlardır; kısa çalışmaların, açıklamadan bıraktıkları şeylerin nedenlerini verebilirler.

Örneğin The Discourses'ı okuyan bir kişi, cumhuriyetlerin üstünlüğüne inanan Machiavelli'nin, siyasal yönetimin güçlüklerinin yalnızca kral eliyle üstesinden gelinebilecek olduğu zamanlarda neden Hükümdârlar için bir kitap yazmış olabildiğine hiçbir zaman şaşırmayabilir. Etik sorun daha da açıklık kazanır; kendi varlığını sürdürmek zorunda olan bir hükümdar için gerekli bazı yöntemlerin insanlık ve Hıristiyanlık dışı olması kaçınılmazdır. Bir insan böyle gaddar yöntemlerle kral olmak ya da kral kalmak yerine kendi özel yaşamını seçmeli ve bunlardan kaçınmalıdır; ancak iyi yolu terk eden bir kral olmayı seçiyorsa, sertliğin ve gaddarlığın karşısında bir seçeneği yoktur. Machiavelli iyi olanı inkâr etmez ancak The Prince'te dünyadaki hükümdarların neler yaptıklarını açığa vurur. Bacon'ın da tanıdığı kimileri The Prince ile sarsıldılar; çünkü siyasal yönetim için alışılmış olan kötülüklerin örtüsünü kaldırıyordu. Bununla birlikte The Discourses'dan kötülüğün kendisinin, insanlık dışı olduğunu öğrenebilirler.

The Discourses ve The Prince'in konuları arasında bölünme yok tur. İlkinde Machiavelli cumhuriyetlerle uğraşmaktan kendini alamaz. İkincisinde ise, kısa çalışma alışkanlığıyla bölümler doğrudan hüküm dara yöneliktir. Machiavelli'nin tartışmayı istediği siyasetlerdeki her şey The Discourses'da yer almıştır.

ALLAN GİLBERT

İÇİNDEKİLER

KİTAP I

2 Kaç Çeşit Cumhuriyet Vardır ve Roma Cumhuriyeti Hangi Türdendir

3 Hangi Olaylar Halk Tribünlerinin Oluşturulmasına Neden Olmuştur?

Devleti Daha Mükemmel Yapan Bir Şey

4 Halk ve Roma Senatosu Arasındaki Uyuşmazlık Cumhuriyeti özgür ve Güçlü Kıldı

5 Özgürlüğü Koruma işi En Güvenli Biçimde Nereye Verilir, Halka mı, Büyüklere mi?

Bir Ayaklanma Çıkarmaya Hangisi Daha Fazla Neden Olur?

Kazanma Arzusu Olan mı Yoksa Koruma Arzusu Olan mı?

6 Roma'da Halk ve Senato Arasındaki Husumeti Uzaklaştırabilecek Bir Yönetim Kurmak İmkanı var mıydı, Değil miydi?

7 Bir Cumhuriyette Suçlamada Bulunma Hakkı, Özgürlüğün Korunması İçin Esas mıdır

8 Suçlamada Bulunma, Bir Cumhuriyette Ne Kadar Değerliyse, İftirada Bulunma da O Kadar Zararlıdır

9 Eğer Birisi Başlangıçta Yeni Bir Cumhuriyet Kurmak ya da Eski Yasaları Tamamen Kaldırıp Yeniden Şekillendirmek Zorundaysa Bunu Tek Başına Yapmalıdır

10 Bir Cumhuriyeti ya da Bir Krallığı Kuranlar Ünü Ne Kadar Hak Ediyorlarsa, Bir Tiranlığı Kuranlar da Suçlanmayı O Kadar Hak Ederler

11 Romalıların Dini

12 Dini Hesaba Katmak Ne Kadar Önemlidir ve Roma Kilisesi Yüzünden Bundan Yararlanamayan İtalya Yıkılmış Hale Nasıl Geldi

13 Romalılar Şehirlerini Yeniden Düzenlemede, Girişimlerini Sürdürmede ve Kargaşaları Durdurmada Dini Nasıl Kullandılar

14 **Romalılar Kehanetleri İhtiyaca Göre Yorumladılar ve Dini önemsememek Zorunda Kaldıkları Zaman Bile Basiretli Biçimde Dikkat Gösterdiler. Eğer Herhangi Bir Kişi Düşüncesizce, Dini Alçaltıcı Davrandıysa Onu Cezalandırdılar**

15 **Samnitler Sıkıntılarına Son Bir Çare Olarak Dine Döndüler**

16 Bir Prens Yönetimi Altında Yaşamaya Alışmış Bir Halk, Eğer özgürlüğünü Bazı Rastlantılar Sonucu Kazanmışsa O özgürlüğü Güçlükle Korur

17 Bozulmuş Bir Halk özgürlüğe Ulaşırsa, Kendi özgürlüğünü Korumakta Büyük Güçlük Çeker

18 Özgür Yönetim, Bozulmuş Şehirlerde Eğer Hâlâ Varsa, Nasıl Sürdürülebilir?

Eğer Yoksa Nasıl Kurulabilir

19 Mükemmel Bir Prensten Sonra Güçsüz Bir Prens Varlığını Sürdürebilir Fakat Güçsüz Bir Prensten Sonra Gelen Yine Güçsüz Bir Hükümdârla Hiçbir Krallık Varlığını Sürdüremez

20 Arka Arkaya Gelen İki Yetenekli Prens Büyük Etki Yaratır. İyi Düzenlenmiş Cumhuriyetler İç Zorunlulukları Dolayısıyla Arka Arkaya Yetenekli Yöneticilere Sahip Olurlar ve Bu Yüzden Kazanımları ve Büyümeleri Fazla Olur

21 Kendi Ordularından Yoksun Hükümdârlar ve Cumhuriyetler Çok Büyük Bir Suçlamayı Hak Ederler

22 Üç Romalı Horatii ve Üç Albalı Curiatiinin Yaptıkları İşlerde Dikkate Değer Olan Nedir?

23 Bir General, Tüm Kuvvetleri Olmadan Talihini Nazik Bir Duruma Sokmamalıdır; Bu Nedenle, Geçitlerin Korunması Çoğunlukla Zararlı Olur

24 İyi Düzenlenmiş Cumhuriyetler Yurttaşları İçin, Cezalar ve ödüller Saptar ve Biri İçin Diğerini İptal Etmez

25 Özgür Bir Şehirde Eskiden Kurulup Gelişmiş Yönetimde Reform Yapmak İsteyen Kişi En Azından Eski Yöntemlerin Gölgesini Korumalıdır

26 Yeni Bir Prens Ele Geçirdiği Bir Şehirde ya da Eyalette Her Şeyi Yenilemelidir

27 İnsanlar Nasıl Tümüyle İyi ya da Kötü Olunacağım Nadiren Anlar

28 Romalılar Neden Yurttaşlarına Karşı Atinalılardan Daha Az Nankör Oldular

29 Hangisi Daha Nankördür: Bir Halk mı Yoksa Bir Prens mi

30 Hangi Yöntemlerle Bir Prens ya da Bir Cumhuriyet Nankörlük Ayıbından Sakınabilir? Hangi Yöntemlerle Yetenekli Bir General ya da Yurttaş Nankörlük Ayıbıyla Ezilmekten Kurtulabilir

31 Romalı Generaller Yaptıkları Yanlış İşlerden Dolayı Asla Aşın Biçimde Cezalandırılmadılar; Ne de Yetersizlikleri ya da Kötü Planlamaları Cumhuriyette Zarara Yol Açtığı Zaman Cezalandırıldılar

32 Bir Cumhuriyet ya da Bir Prens Gerekli Olduğu Zamana Dek İnsanlardan Yararlanmayı Ertelememelidir

33 Bir Devletin İçinde ya da Dışında Bir Tehlike Büyüdüğü Zaman, Doğrudan Saldırmak Yerine Onu Zamana Bırakmak Daha İyi Bir Politika Olur

34 Diktatörün Otoritesi Roma Cumhuriyeti İçin Zararlı Değil İyi Oldu; özgür Oylarla Verilen İktidar Değil Yurttaşların Kendi Başlarına Elde Ettikleri İktidar Sivil Yönetimi Yok Etti

35 Her Ne Kadar özgür ve Genel Oylarla Kurulmuş da Olsa, Decemvirlik Yönetimi Roma'da Cumhuriyete Neden Zarar Verdi

36 Yüksek Devlet Görevlerindeki Yurttaşlar Daha Alttaki Görevleri Küçük Görmemelidir

37 Tanrı Yasası Roma'da Ne Tür Ayrıcalıklara Neden Oldu? Bir Cumhuriyet İçin Geçmişe Dönük ve Şehrin Antik Geleneklerine Ters Düşen Yasa Yapmak Ayrılık Doğurur

38 Güçsüz Cumhuriyetler Kararsızdırlar ve Karar Veremezler; Ne Zaman Bir Planı Benimseseler, Bu Plan Kendi Seçimleri Olmaktan Çok Zorunluluktan Kaynaklanır

39 Aynı Olaylar Farklı Halklar Arasında Sıkça Ortaya Çıkar

40 Roma'da Decemvirliğin Oluşturulması ve Ondan Hangi Dersler Çıkarılmalı? Böyle Bir Olay Bir Cumhuriyeti Nasıl Koruyabilir ya da Tiranlığa Nasıl Götürebilir? Onun Yerini Diğer Şeyler Arasında Nerede Görüyorum

41 Uygun Bir Orta Noktada Durmadan Alçakgönüllülükten Kibire, Merhametten Zalimliğe Sıçramak Basiretsiz ve Yararsız Olur

42 İnsanlar Kolayca Rüşvet Alabilir

43 Şerefi İçin Dövüşenler İyi ve Sadık Askerlerdir

44 Bir Baş Olmadan Yığınlar Kendini İdare Edemez; Kişi önce Korku Salıp Sonra da Otorite Olma İsteğinde Bulunmamalıdır

45 Kötü örnek Oluşturan Bir Yasa, özellikle de Yasayı Yapan Tarafından Korunmamalıdır. Şehirde Her Gün Yeni ve Taze Yaralar Açmak Bir Yönetici İçin Çok Zararlıdır

46 İnsanlar Bir İhtirastan Diğerine Tırmanır; Önce Kendileri Zarar Görmemeye Çalışır, Sonra Başkalarına Zarar Verirler

47 Çoğu İnsan Her Ne Kadar Genel Konularda Aldansa da İşin İçine Girince Aldanmaz

48 Bir Magistratusluk Görevinin Düşük Düzeyli ya da Kötü Birine Verilmesini önlemek İsteyen Kişi, O Görev İçin ya Daha Düzeysiz ve Kötü Birini ya da Çok Yüksek Düzeyli ve İyi Birini Aramalıdır

49 Roma Gibi Özgür Kurulmuş Şehirler Kendilerini Koruyan Yasaları Güçlükle Buluyorsa Doğrudan Köle Olan Şehirlerin Aynı Şeyi Yapmaları Çok Az İmkânlı Olur

50 Bir Konsül ya da Magistratus Şehrin İşlerini Yapılamaz Hale Getirmemelidir

51 Bir Prens ya da Cumhuriyet Yapmak Zorunda Kaldığı Herhangi Bir Hareketi Özgürce Yapıyor Görünmelidir

52 Bir Cumhuriyette Üstün Güç Elde Etmek Amacıyla Yükselmeye Çalışan Birinin Kibirini Bastırmak İçin Güce Doğru ilerlediği Yolda, Ondan Önde Olmaktan Başka Daha Güvenli ve Daha Az Tehlikeli Bir Yöntem Yoktur

53 İyi Şeylerin Yanlış Görünümüyle Aldatılan Halk, Çoğu Kez Kendini Harap Edecek Kararlar Alır ve Büyük Ümitlerle Güçlü Vaatler Onu Kolayca Harekete Geçirir

54 Etkili Bir Kişinin Öfkeli Yığınları Kontrol Etmedeki Büyük Gücü...

55 Kamu İşleri, Halkın Bozulmadığı Yerde Kolay Yönetilir; Eşitliğin Olduğu Yerde Bir Prenslik, Olmadığı Yerde Bir Cumhuriyet Kurulamaz

56 Bir Şehirde ya da Bölgede Büyük Olaylar Olmadan önce Onları Haber Veren işaretler ya da Onları Tahmin Eden İnsanlar Olur

57 Birleşen Halk Güçlüdür; Tek Kişi Kendi Başına Güçsüzdür

58 Yığınlar, Bir Prensten Daha Akıllı ve Daha Tutarlı Olur

59 Hangi Antlaşma ya da İttifak Güvenilmeye Daha Değerdir: Bir Cumhuriyetle Yapılan mı, Yoksa Bir Hükümdârla Yapılan mı

60 Roma'da Konsüllükler ve Tüm Diğer Magistratusluklar Yaş Gözetilmeksizin Verildi

KİTAP II [Önsöz]

1 Romalılar imparatorluklarını Yetenek Yoluyla mı Yoksa Daha Çok Talih Yoluyla mı Kazandılar

2 Romalılar Hangi Halklarla Dövüşmek Zorundaydı ve Bu Halklar özgürlüklerini Savunmakta Ne Kadar İnatçı Oldu

3 Roma, Civarındaki Şehirleri Yok Ederek ve Yabancıların Roma'nın Yüksek Makamlarına Gelmelerine İzin Vererek Büyük Bir Şehir Haline Geldi

4 Cumhuriyetler Boyutlarını Büyütmek İçin Üç Yöntem Kullanmışlardır

5 Seller ve Veba Salgınlarıyla Birlikte, Dillerde ve Dinsel Mezheplerdeki Değişiklik Kayıtlan Yok Etti

6 Romalılar Savaş İşini Nasıl Ele Aldılar

KİTAP III

6 . KOMPLOLAR

Hükümdârlar ve özel kişiler için çok tehlikeli olduğundan komploları, tartışmayı atlamanın uygun olmadığını düşündüm. Çünkü çok sayıda Hükümdârların yaşamını ve konumunu açık savaştan çok komplolar yüzünden kaybetmiş olduklarını görüyoruz. Bunun nedeni, bir Hükümdârla açık bir savaş yapmak için gereken gücün az kişiye bahşedilmiş olmasıdır. Oysa ona karşı **bir komplo kurmak gücü herkeste bulunur. Diğer yandan, özel kişiler bir komplodan daha cüretkâr ve tehlikeli herhangi bir girişimi yüklenmezler; çünkü bu girişimin aşamalarındaki her şey çok zor ve tehlikelidir.** Bu nedenle, birçok girişimde bulunulur ve çok azı istenilen sonuca ulaşır.

Şu halde Hükümdârların bu tehlikeler karşısında nasıl korunmaları gerektiğini ve özel kişilerin bunlara girişirken nasıl daha dikkatli olabileceklerini öğrenebilmeleri için ya da daha ziyade şansın sağladığı herhangi bir yönetim altında yaşamaktan hoşnut kalmayı öğrenebilmeleri için her iki taraftan kişilere gereken talimatlar açısından herhangi önemli bir şeyi atlamadan uzun uzadıya komplolardan bahsedeceğim. Ve kesinlikle, insanların geçmiş şeyleri onurlandırmaları ve şimdikilere de boyun eğmelerinin gerektiğini söyleyen Comelius Tacitus'un aksiyomu altındandır; onlar iyi Hükümdârları arzulamaklar, ancak herhangi bir türden olanına da dayanmalıdırlar. Kesinlikle aksini yapan, genellikle kendisini ve kendi anayurdu olan şehri yıkıma götürür.

Şu halde konuya değinirken ilk önce kimlere karşı komplolar yapıldığını göz önüne almalıyız. Komploların, ya komplocunun kendi şehrine ya da bir Hükümdâra karşı yapıldıklarını görmekteyiz. Burada bunların ikisinden bahsetmek niyetindeyim; çünkü bir şehri onu kuşatmış olan düşmana vermek için yapılanlardan ya da herhangi bir tarzda buna benzer olanlardan yukarıda yeterince bahsetmiştim.

[Hükümdârlara karşı yapılan komplolar]

Bu ilk bölümde bir Hükümdâra karşı yapılan komplolardan bahsedecek ve ilk olarak da onların nedenlerini gözden geçireceğiz. Bu nedenler çoktur; ancak bir tanesi büyük bir farkla daha önemlidir. Bu neden, genellikle halk tarafından nefret edilmektir. Çünkü bir Hükümdâr kendisine karşı genel bir nefret uyandırmış olduğu zaman, haklı olarak Hükümdârın özellikle intikam almaya hevesli bazı kişilere zarar vermiş olduğunu sanırız. Hükümdâra karşı canlandığını gördükleri genel düşmanlık duygusu sayesinde onların bu intikam arzuları artar. Şu halde bir **Hükümdâr için böyle kişisel nefretten sakınmak çok önemlidir.** Onlardan sakınmak için nasıl hareket etmesi gerektiği konusuna başka yerde değinmiş olduğum için, burada tartışmayacağım. Çünkü eğer Hükümdâr genel düşmanlıktan kendisini korursa, basit bireysel saldırıların ona olan karşıtlığı artırması az olacaktır. Bunun bir nedeni, bir zararın, kendilerini intikam için büyük tehlikelere atacak kadar büyük olduğu değerlendirmesini yapacak insanlarla Hükümdârın nadiren karşılaşacak olmasıdır. Diğer nedeniyse, onlar bu ruha ve bunu yapacak güce sahip olsalar bile, Hükümdârın sahip olduğunu gördükleri evrensel iyi niyet yüzünden kendilerini tutacak olmalarıdır.

[Kişisel zararlar]

Hükümdâr tarafından verilen zararlar, mülkü, yaşamı ya da onuru etkiler. Yaşama verilen zararlar arasında tehditler, işin kendisinden daha tehlikelidir ya da daha ziyade tehditler çok tehlikeli olup, işin kendisinde hiç tehlike olmaz. Çünkü ölü bir adam intikam almakla ilgilenemez. Hayatta kalanlar genellikle ölene kadar intikam için uğraşırlar. Ancak tehdit edilen ve kendisinin istemediği gibi davranmaya ya da katlanmaya zorlandığını bilen kişi, yeri geldikçe örneklerle açıklayacağım gibi, Hükümdâr için çok tehlikeli olur. Bu zorunluluktan ayrı olarak, mülk ve onur, insanların herhangi başka şeyden daha fazla saldırı konusu edecekleri iki şeydir. Bir Hükümdâr bu iki şeye verilen zararlardan kendisini korumalıdır; çünkü karşısındakini intikamını almak için elinde bir hançer bırakmayacak kadar tamamen yağmalayamaz. Ayrıca bir insan intikam için gerekli ruhu bırakacak kadar onursuzlaştırılamaz. Ve erkekler için onur kinci olabilen davranışlar arasında kadınlarıyla ilgili olanlar en önemlisidir. Bundan sonra kendi kişiliğine karşı utanç verici olanlar gelir. Böyle bir utanç Pausanias'ın Makedonyall Philippos'a karşı silah kullanmasına neden oldu. Zamanımızda Luzio Belanti'nin Siena tiranı Pandolfo'ya karşı komploda bulunmasının, Pandolfo'nun kızını ona karısı olarak verdikten sonra kaçırmasından başka nedeni yoktu. Bundan yeri geldiğinde konuşacağız. Pazzi'nin Medici'ye karşı komploda bulunmasının başlıca nedeni, Medici'nin karanyla Giovanni Bonromei'nin miras malım Pazzi'den almasıydı.

[Tiranlara karşı komplolar]

Yine insanların bir Hükümdâr karşısında komplo yapmasını sağlayan başka bir neden çok büyük bir tanesi ele geçirilmiş kendi anayurtlarını özgürleştirme arzusudur. Bu neden Brutus ve Cas sius'u, Caesar’a karşı harekete geçirdi; yine bu neden, Phalarisler, Dionysiuslar ve diğer kendi anayurtlarını ele geçirenler karşısın da diğer birçoklarını da harekete geçirmiştir. Hiçbir tiran, tiranlığı bırakmak dışında, bu tutku karşısında kendini koruyamaz. Ancak hiçbiri bırakmayacağı için, sonu kötü olmayan çok az tiran bulunur. Bu durum, Iuvenalis'in şu satırlarında yer bulur:

Kralların azı iner Ceres'in damadına,
Yaralanmaksızın ve kanı akmaksızın,

Tiranların azı ölür sade bir ölümle (10. 112).

[Hükümdâra karşı tek adam]

Komplolarda katlanılan tehlikeler, yukarıda söylediğim gibi büyüktür ve gidişata göre varlıklarını sürdürürler. Çünkü böyle işlerde riskler onları planlarken, uygularken ve sonrasında bile devam eder. Komployu yapanlar ya tek kişidir ya da çok; tek olduğu zaman, bir komplodan değil, Hükümdârı öldürmek için sıkı biçimde kararlı bir adamdan söz ederiz. Bu tek adam komplocuların karşılaştığı üç tehlikenin birincisinden kurtulur. O planını yerine getirmeden önce, tehlikeyle karşılaşmaz. Çünkü sırrını başka hiç kimse bilmemektedir. Dolayısıyla onun niyetinin Hükümdârın kulağına gitme tehlikesi olmaz. Bu türden planlı bir niyet büyük, küçük, soylu ya da soylu olmayan, Hükümdâra yakın ya da değil her mertebeden birinin zihnine girebilir; çünkü bazen herkes Hükümdâr le konuşma iznine sahip olur ve konuşmasına izin verilen kişi bu niyetini gerçekleştirme fırsatını yakalar. Daha önce bahsetmiş olduğum Pausanias, Makedonyalı Philippos'u binlerce silahlı adamın ve oğluyla damadının arasında tapmağa gitmekteyken öldürdü. Ancak Pausanias soyluydu ve Hükümdâra yakındı. Yoksul ve alt tabakadan bir İspanyol, İspanya Kralı Ferdinand'ın boğazın da bir bıçak yarası açtı; yara ölümcül değildi ancak adam açık biçimde saldırmak için ruha ve fırsata sahipti.

Bir Türk rahibi olan derviş, şimdiki **Türk'ün babası II.Bayezıt'**a bir palayla saldırdı. Onu yaralamadı ama girişimde bulunma cesaretine ve fırsatına sahip olmuştu. Bu ruhla birçoklarının böyle girişimleri tasarlayacağına inanıyorum. Çünkü tasarlamakta tehlike ya da acı yoktur. Ancak bunu çok azı gerçekleştirir ve onların da çok azı girişimleri sırasında öldürülmekten kaçıp kurtulur ya da hiçbiri kurtulamaz. Bu nedenle kesin olarak öldürmeyi planlayan herhangi birini bulmazsınız. Ancak bu bireysel olarak tasarlanmış olanları bırakıp çok kişinin hazırladığı komplolara gelelim.

[Güçsüz kişiler tarafından yapılan komplolar]

Tarihe göre tüm komploların mertebeli kişilerce ya da hükümdâra yakın duran kişilerce yapıldığını söylerim. Diğerleri, eğer gerçekten deli değillerse yapamazlar; çünkü gücü olmayan ve Hükümdârın yakınında olmayan insanlar bir komplonun yapılması için gereken bütün ümitlerden ve fırsatlardan yoksun olurlar. Öncelikle, gücü olmayan insanlar kendilerine sadık kalacak destekçiler bulamazlar. Çünkü hiç kimse, insanları büyük tehlikelere sokmak için söz konusu ümitler olmadan onların niyetlerine ortak olamaz. Bundan dolayı sayıları iki ya da üçe ulaştığı zaman, birbirlerini suçlarlar ve yıkılırlar. Herhangi bir suçlama da bulunan çıkmayacak kadar şanslı oldukları zaman bile planlarını uygularken onları kuşatan Hükümdârın yanına kolayca girememek gibi güçlükler yüzünden yok olmaktan kurtulabilme olasılıkları olmaz. Ayrıca bu kişiler Hükümdârın yanına kolayca giren rütbeli kişiler olsalar bile aşağıda ayrıntısına gireceğim, onların güçsüzlüklerinin getirdiği arkası kesilmeden artmak zorunda olan güçlüklere yenilirler. Bu yüzden (insanlar yaşamları ve mülkleri konusunda tümüyle deli olmayacakları için) komplocular kendilerinin güçsüz olduklarını anladıkları zaman tedbirli olurlar. Dolayısıyla güçsüz kişiler bir Hükümdârdan hazzetme dikleri zaman, güçlerini onu kötülemek için harcarlar ve intikamlarını almak için daha yüksek mertebeye ulaşmak için beklerler. Gerçekten de eğer alt tabakadan herhangi biri böyle bir girişimde bulunursa basiretini değil niyetini övebilirler.

[Yüksek mertebeden kişiler tarafından yapılan komplolar]

Bu nedenle komplocuların genellikle yüksek mertebeden ya da Hükümdâra yakın kişilerden olduklarını görürüz. Onların çoğu gördükleri çok fazla zarardan ziyade haddinden fazla yarar yüzünden komploya itilmişlerdir. Commodus karşısında Perennius'un, Servius karşısında Plautianus'un, Tiberius karşısında Sejanus'un durumu böyle olmuştur. Bunların tümü imparatorları sayesinde bu kadar büyük zenginliğe, onura ve mertebeye yerleşmişlerdir. Güçlerinin mükemmelliği için imparatorluktan başka hiçbir şeyden yoksun oldukları görülmemiş; **yoksun kalmak istemeyerek de Hükümdâra karşı komplo düzenlemek için hareket etmişlerdir. Onların tüm komploları nankörlüklerine uygun son bulmuştur.** Pisa'nın yöneticisi Messer Piero Gambacorti karşısında Jacopo di Appiano'nunki gibi yakın zamanlardaki benzer girişimler başarıyla sonuçlansa da Jacopo, Piero sayesinde gelişmiş, desteklenmiş ve önemli kişi olması sağlanmış olduğu için, sonrasında konumunu kaybetti. Zamanımızda Kral Aragonlu Ferdinand karşısında Coppolanınki bu türdendi. **Coppola, krallık dışında hiçbir şeyden yoksun olmadığı hissine kapılacak kadar yüksek bir konuma ulaşmış olduğunda daha fazlasını elde etmek için çabalayarak hayatından oldu.** Gerçekten de eğer yüksek mertebeden kişiler tarafından bir Hükümdâra karşı yapılan herhangi bir komplo başarılı sonuç alabildiyse, bu, planını yeri ne getirecek kadar mükemmel bir fırsata sahip olmuş biri tarafından, sözgelimi yapanın başka bir kral olması nedeniyle olmuş olmalıdır. Ancak böyle planlar yapanların gözlerini körelten yönetme şehveti, onların gözlerini böyle girişimleri yönetirken de köreltir; çünkü eğer onlar basiretle kötülüklerini nasıl başaracaklarını bilselerdi, başarmamaları imkânsız olurdu.

[Bir Hükümdâr yarar sağladığı kişilerden korkmalıdır]

Şu halde komplolara karşı kendini korumaya çalışan bir Hükümdâr, fazla zarar verdiği kişilerden ziyade, kendilerine haddin den fazla yarar sağladığı kişilerden korkar; çünkü zarar görenler fırsattan yoksunken, yarar

görenlerde fırsat boldur. **Onların niyetleri aynıdır; çünkü yönetme arzusu, intikam arzusu kadar büyük hatta daha da büyüktür.** Hükümdârlar, bu nedenle arkadaşlarına yalnızca kendileri ve arkadaşları arasında belirli mesafe olabilecek kadar otorite vermelidirler. Böylece mesafenin ortasında onlar için arzulanabilir bazı şeyler olur. Aksi takdirde yukarıda anılan hükümdârların başına gelenlerin benzerinin onların da başına gelmemesi, şaşırtıcı olacaktır. Ancak şimdi konumuza geri dönelim.

[Komplodaki üç tehlike]

Komplocuların Hükümdârın yanına girecek mertebeli kişiler olması gerektiğini söylediğim için, şimdi onların girişimlerinin sonuçlarını göz önüne alabilir ve onları neyin başarılı ya da başarısız yapmış olduğunu görebilirim. Yukarıda söylediğim gibi onların tehlikeleri üç aşamada ortaya çıkar. **İşin yapılmasından önce, iş anında ve işten sonra.** Bu aşamalardan iyi bir talihle geçilmesi nerdeyse imkânsız olduğu için bu komploların azı başarılı olur.

[Hazırlık aşamasındaki tehlike]

Öncelikle en önemli aşama olan işin yapılmasından önceki tehlikeyi tartışırken, bir komplo planladıkları zaman, onun açığa çıkarılmaması için komplocuların büyük bir şansa ve basirete sahip olmaları gerektiğini söylerim. **Komplo ya ihbar ya da şüphe yüzünden açığa çıkarılabilir.**

İhbar, haberleştiğiniz insanlarda karşılaştığınız basiretsizlikten ya da sadakatsizlikten kaynaklanır. Sadakatsizlikle kolayca karşılaşılır; çünkü size sevgisi nedeniyle ölüme gidebilecek olan ya da Hükümdârdan hazzetmeyen güvenebileceğiniz kişiler dışında kimseyle haberleşemezsiniz. Bu güvenebileceğiniz kişilerden bir ya da iki tane bulabilirsiniz ancak daha fazlasını plana dâhil etmek isteseniz bulamazsınız. Daha da önemlisi, size olan sevgileri gerçekten de tehlike ya da cezalandırılma korkusunu yenecek kadar güçlü olmalıdır. Yine bunun da ötesinde insanlar genellikle kendilerine duyulan sevgi hakkında yargıda bulunurken kendi kendilerine karar verirler. Dolayısıyla bu sevgiyi ölçmeden asla kendi kendinize emin olamazsınız ve bu konuda ölçmek de çok tehlikeli olur. Ve onların diğer tehlikelerde sadık kalmış olduklarını ölçmüş olsanız bile diğer tehlikelerdeki sadakati bu konuda sizin için ölçü olamaz. Çünkü bu tehlike diğer türden olanların çok ötesindedir. Eğer onların sadakatlerini Hükümdâra duydukları hoşnutsuzlukla ölçerseniz, kendinizi kolayca aldatırsınız. Çünkü Hükümdârdan hoşnut olmayan herhangi birine niyetinizi gösterir göstermez, hoşnut olması için araç vermiş olursunuz. Eğer onun sadık kalması gerekliyse, onun nefreti ya da sizin otoriteniz çok büyük olmalıdır.

[Komplolar nasıl açığa çıkarılır]

Birçok komplo bu nedenle ilk aşamasında açığa çıkarılır ve ezilir; eğer uzunca süre birçok kişi tarafından sırrı saklanırsa, herkes onun hayret verici olduğunu düşünür. Neron karşısında Piso'nun komplosu ve günümüzde Lorenzo ve Giuliano de' Medici karşısında Pazzininki örnektir. **Bunları bilen elliden fazla kişi olma sına karşın yine de önce yürürlüğe girdiği ana kadar açığa çıkarılmamışlardı.** Basiretsizlik yüzünden komplonun açığa çıkması ise komplocu bir hizmetçinin ya da üçüncü bir kişinin işiteceği şekilde dikkatsizce konuştuğu zaman olur. Bu durum, Brutus'un oğulları, Tarquin'in temsilcileriyle birlikte iş planladıkları zaman bir hizmetçinin kulak misafiri olup onları suçlamasın da görülür. Ya âşık olduğunuz bir kadınla (oğlanla) ya da akılsız biriyle aptalca haberleşebilirsiniz. Büyük İskender'e karşı Philotas'la birlikte hareket eden komplocululardan biri olan Dymnus da böyle yapmıştı. Âşık olduğu bir oğlan olan Nicomachus'a komployu anlatmış, o da hemen kardeşi Cebalinus'a ve Cebalinus da krala aktarmıştı.

[Şüphe üzerine açığa çıkma]

Komplonun şüphe üzerine açığa çıkmasına bir örnek, Neron'a karşı Piso'nun komplosudur; orada komploculardan biri olan Scaevinus Neron'u öldürmesi gereken günden bir gün önce azatlı kölesi Milichus'a eski paslı hançerini bilenmiş olarak görmek istediğini emretti. Tüm kölelerini azat etti ve onlara para verdi, yara sarmak için bandaj hazırlattı. Bu belirtilerden durumun farkına varan Milichus, onu Neron'a ihbar etti. Scaevinus yakalandı, onunla birlikte uzun uzadıya gizlice konuştukları görülmüş olan diğer komplocu Natalis de yakalandı ve ifadeleri birbirlerininkini tutmadığı için gerçeği itiraf etmeye mecbur oldular. Böylece komplo, tüm komplocuların yok olmasıyla birlikte açığa çıkarılmış oldu.

[Cesaret komplonun açığa çıkmasını önler]

Komploların açığa çıkmasına neden olan böyle şeylerden dolayı, bilgiyi paylaşan kişi sayısı ne zaman üç ya da dördü geç se, kötü niyet, basiretsizlik ya da dikkatsizlik yüzünden planla yan kişinin kendini açığa çıkartılamayacak kadar iyi koruması imkânsız olur. Aralarında birden fazla kişi yakalandığı zaman işin açığa çıkması önlenemez; çünkü iki kişinin söyledikleri her şey uyuşmayacaktır. Onlardan yalnızca biri yakalandığı zaman, eğer bu kişi dayanıklı biriyse, cesaretinin sağlamlığıyla komplocular hakkında suskun kalır. Ancak zorunlu olarak diğer komplocuların da sağlam durup, kaçıp kendilerini ele vermeyecek kadar ondan daha az cesaret sahibi olmamaları gerekir; çünkü ister tutuklanmış olan kişi cesaretten yoksun olsun isterse de serbest olan kişi, eğer tek bir kişi cesaretten yoksunsa, o kişi komployu açığa vuracaktır. Titus Livius'un bahsettiği, Siraküza Kralı Hieronymus'a karşı yapılan komplo alışılmadık bir örnektir: Komploculardan Theodorus tutuklandığı zaman büyük bir metanetle ortaklarını ele vermedi ve kralın arkadaşlarını suçladı. Diğer yandan komplocuların hepsi

Siraküza'yı terk etmeyecek ölçüde ya da herhangi bir korku belirtisi göstermeyecek kadar Theodorus'un metanetine güvendiler.

[Açığa çıkmaya karşı önlemler]

Şu halde bir komployu yönetirken başarıya ulaşmadan önce tüm bu tehlikelerden geçersiniz. Eğer onlardan kaçmak isterseniz çareler bulabilirsiniz. İlk ve en emin olanı ya da daha ziyade onu daha iyi hale sokmanın tek yolu, komploculara sizi suçlamaları için zaman bırakmadan, planı önceden değil uygulamaya geçmeye karar verdiğiniz zaman onlara iletmektir. Bu şe kilde hareket eden kişi hazırlık aşamasındaki tehlikelerden ve genellikle de diğerlerinden kesinlikle kaçmış olur. Gerçekten de böyle yönetilen tüm komplolar başarılı olmuşlardır. Herhangi bir basiretli kişi kendi kendine bu şekilde davranma fırsatına sahip olacaktır. İki örnek vermek sanırım yeterli olur. Epirus tiranı Aristotimus'un tiranlığma dayanamayan Nelematus, akrabalarını ve dostlarını evinde toplayarak onları ülkelerini özgür kılmaları için teşvik etti. Onlardan bazıları tertibin görüşüleceği ve yapılacağı zamanı sordular. Nelematus hizmetçilerine evi hemen kilitletti ve davetlilere şunları söyledi:

"Ya bu eylemi yapacağınıza dair şimdi yemin edersiniz ya da ben hepinizi Aristotimus'a mahkûm olarak teslim ederim."

Bu sözlerin etkisiyle yemin ettiler ve zaman kaybetmeden harekete geçerek Nelematus'un planını başarıyla yerine getirdiler. Maglardan biri Pers krallığını hileyle ele geçirdiği zaman, krallığın önde gelenlerinden Ortanes hileyi öğrendi ve gözler önüne serdi. Devletin ön de gelen altı kişisiyle durumu tartışarak krallığı Magtiranlığından kurtaracağını söylediği zaman, aralarından bazıları zamanını sordu. Ardından Ortanes'in topladığı altı kişiden biri olan Darius kalktı ve şunları söylerdi:

"Ya bu işi şimdi yapmaya gideriz ya da ben hepinizi suçlamaya giderim." Ve hep birlikte kalkarak pişman olmaya zaman bırakmadan planlarını başarıyla uyguladılar.

Yine bu ikisine benzer başka bir örnek de Aetolialıların Sparta tiranı Nabis'i öldürmek için kullandıkları yöntemdir. Aetolialılar otuz süvari ve yüz piyade ile birlikte kendi yurttaşları olan Alexamenus'u yardım için gönderiyormuş gibi Nabis'e gönderdiler ve işin aslını yalnızca Alexamenus'a bildirip diğerlerine sürgün acısı altında bütün her şeyde Alexamenus'a boyun eğmeyi zorla kabul ettirdiler. Alexamenus, Sparta'ya gitti ve eylemi yerine getirene kadar görevini açığa çıkarmadı. Böylece Nabis'i öldürmeyi başardı. Şu halde bu kişiler böyle yollar la komployu yöneten kişilerin maruz kaldığı tehlikelerden kurtulmuşlar ve onları taklit edenler de her zaman bu tehlikelerden kurtulacaklardır.

[Piso'nun Neron'a karşı komplosu]

Onların yaptığı gibi yapabilen herhangi birini yukarıda bahsedilen Piso örneğiyle göstereceğim. Piso ünlü ve son derece göze çarpan, Neron'la yakın ve onun büyük ölçüde güvendiği biriydi. Neron sık sık onunla yemek yemek için bahçesine giderdi. Şu halde Piso, ruh sahibi, cesur kişileri ona dost kazandıracak bir konumdaydı ve bu kişilerin yaradılışları imparatora karşı komplo yapmaya elverişliydi (önemli bir kişi için çok kolay bir şey). Neron Piso'nun bahçesinde olduğu halde, Piso dostlarına planından bahsedebilmiş ve onları uygun sözcüklerle reddedecek zamanlarının olmadığı ve başarısız olma olasılıklarının bulunmadığı bir şeyler yapmaya cesaretlendirmişti. Benzer tarzda diğerleri gözden geçirildiği takdirde, aynı yoldan işi sürdürememiş çok az kişi bulunacaktır. Ancak ortalama olarak dünyanın gidişini anlamayanlar sıkça büyük hatalar yapar ve daha büyüklerini de komplo yapmak gibi fazlasıyla alışılmadık teklif edilen işlerde yaparlar.

[Komplo delilinden sakınmak]

Şu halde zorunlu kalana ve eylem anma kadar komplodan as la bahsetmemelisiniz. Eğer söylemeye karar verirseniz, onu yalnızca uzun zamandır tanıdığınız ya da sizinle birlikte hareket etmesi için sizinle aynı nedenleri olan birine söyleyin. Bu türden bir kişi bulmak daha fazla kişi bulmaktan kolaydır; bu nedenle de tehlikesi az olur. Bundan başka bu kişi sizi aidatsa bile, komplo ya katılan çok olduğunda kendinizi korumak için sahip olmadığınız bazı şeylere sahip olabilirsiniz. Basiretli birinin şu sözlerim işitmiştim: Herhangi bir şeyi yalnızca bir kişiye söyleyebilirsiniz; çünkü eğer kendinizi el yazınızla bir şey yazmak zorunda bırakmazsanız, birinin evet demesiyle diğerinin hayır demesi aynı ağırlıktadır. Ancak kişi kendini sığ yerde kuma yazmak gibi yazmaktan korumalıdır. Çünkü hiçbir şey sizi kendi el yazınızla yazdığınızdan daha kolay mahkûm etmez. İmparator Severus ve onun oğlu Antoninus'u öldürmek isteyen Plautianus, konuyu Tribün Satuminus'a emanet etti. O, Plautianus'u suçlamak ve ona boyun eğmek istemeyerek, kendisine Plautianus'tan daha az inanılacağı korkusuyla işvereninden el yazısıyla komisyonu ikna edecek bir not istedi. İhtirasın kör ettiği Plautianus bu notu ona verdi. Sonuç olarak Plautianus tribün tarafından suçlandı ve mahkûm edildi. Oysa bu not ve diğer belirli işaretler olmaksızın Plautianus inkâr ettiği cesaretiyle kazanan kişi olmuş olacaktı. Şu halde kendinizi korumanız gereken sizi mahkûm edecek bir yazı parçası ya da diğer bir kanıt olmadığı zaman tek kişinin sizi suçlaması karşısında bazı savunmalara sahip olursunuz.

Piso'nun komplosunda geçmişte Neron'un metresi olmuş Epicharis adında bir kadın vardı. Bu kadın Neron'un koruması olan bir savaş gemisi kaptanının komplocular arasında bulunmasının bir avantaj olacağı

yargısıyla ona komployu anlattı ama komplocuları söylemedi. Ardından kaptan sadakati bozup kadını Neron'a ihbar ettiği zaman, kadının inkâr ederken ki cesaretinin büyüklüğüyle şaşıran Neron onu suçlamadı. Şu halde yalnızca tek kişiye söylemekte iki tehlike bulunur:

Birincisi, sizi kasten suçlayabilir;

İkincisi ise, bazı suç belirtileriyle ya da şüphe üzerine tutuklanmasının ardından işkenceyle zorlanır ve dayanamazsa sizi suçlayabilir. Ancak yine de her iki tehlike karşısında bazı yardımcı olacak şeyler bulunur: Sizi suçlayan kişinin size karşı düşmanlık beslediğini ileri sürerek birinciyi inkâr edebilirsiniz; yalan söylemeye zorlandığınızı ileri sürerek de İkinciyi inkâr edebilirsiniz. Şu halde herhangi birine bir şey söylememek değil yukarıda yazılı olan örneklere göre hareket etmek basirettir. Eğer onu söyleyecekseniz, bir kişiden öteye geç memelidir; sonuncu durumda da tehlike büyük olsa bile, komployu çok kişiye söylediğiniz zamankinden daha küçüktür.

[Kişinin kendine karşı hareket beklemesi]

Bunu an öncekine çok benzer bir durum, Hükümdârın size karşı yapmayı planladığını öğrendiğiniz şeyi sizin ona karşı yapmak zorunda kalmanızdır zorunluluk, kendinizi emniyete almak için karar vermek dışında size zaman bırakmayacak kadar büyüktür. Bu zorunluluk aynı zamanda bir komployu her zaman arzulanan sonuca ulaştırır. Bunu kanıtlamak için iki örnek göstermeye gereksininim olduğunu düşünüyorum. Letus ve Elettus, Commodus'un imparatorluğu altında praetorluk askerleriydiler. Onlar imparatorun belli başlı yakın arkadaşları arasındaydı. Marcia, imparatorun gözde metresleri ve kapatmaları arasındaydı. Bu kişiler zaman zaman imparatorun kişiliğini ve emperyal makamını küçük düşürücü tarzda onu azarladıkları için onları öldürtmeye karar verdi. Bunun üzerine bir listeye ertesi ge ce öldürülmelerinin gerekliliğine karar verdiği Marcia, Letus, Elettus ve bazı diğer kişileri yazarak bu listeyi yatağındaki yastığın altına koydu. İmparator banyoya yıkanmaya gittiği sırada gözdesi olan bir oğlan odada yatak etrafında oynarken rastlantı sonucu listeyi buldu. Liste elinde dışarı çıkıp giderken Marcia ile karşılaştı. Marcia ondan listeyi aldı. Marcia listeyi okudu ve içeriğini anladı; hemen Letus ve Elettus'a gitti. Bu üçü içinde bulundukları tehlikeyi anladıkları için erkenden bunun önüne geçmeye karar verdiler. Böylece zaman geçirmeksizin o gece Commodus'u öldürdüler.

[Tehlike Anındaki Karışıklık]

İmparator Antoninus Caracalla ordusuyla birlikte Mezopotamya'daydı valisi Macrinus asker ruhlu olmaktan çok barışçıl bir insandı. Söz konusu durum, iyi olmayan Hükümdârların her zaman bazı kişilerin onlara hak ettiklerini düşündükleri şeyi yapacakları korkusu içinde olmalarına ilişkindir. Bu yüzden Antoninus, Roma'daki arkadaşı Matemianus'a yazarak, ondan imparatorluğa göz diken biri varsa astrologlara sorup öğrenmesini ve kendisine bildirmesini istedi. Matemianus, yanıt olarak Macri nus'un imparatorluğu arzuladığını bildirdi. Mektup imparatordan önce Macrinus'un eline geçtiği için ve Roma'dan başka mektup gelmeden önce ya Antoninus'u öldürmesi ya da kendini öldürmesi gerektiğini anladığından, onu öldürmesi için güvendiği bir yüzbaşı olan Martial'ı (aynca Antoninus birkaç gün önce Martial'ın kardeşini idam ettirmişti) görevlendirdi. Martial bu görevi başarıyla yerine getirdi. Şu halde görüyorsunuz ki zaman bırakmayan bir zorunluluk, yukarıda bahsettiğim Epiruslu Ne lematus'un yöntemleriyle hemen hemen aynı etkiyi üretmektedir. Yine görüyorsunuz ki bu nutkun başında söylediğim gibi Hükümdârların zarar vermek yerine tehditte bulunması Hükümdârlar için daha kötüdür ve Hükümdârların tehditleri, kişilere verdikleri zararlardan daha etkili komplo nedenleridir. Bir Hükümdâr tehditte bulunmaktan sakınmalıdır çünkü basiret ya insanların dostu olmasını ya da kendini onlara karşı emniyete almasını gerektirir. Hükümdâr asla karşısındakileri ya onların ya da kendinin ölmesi gerektiği ne inandıkları koşullarla karşı karşıya getirmemelidir.

[Bir komployu yerine getirirken karşılaşılan tehlikeler]

Bir komployu yerine getirirken katlanılan tehlikeler ya değişen düzenlemelerden ya da komploculardaki cesaret yoksunluğundan gelir. Yine bu tehlikeler basiretsizlik ya da öldürülmesi planlananlardan bazılarının hayatta kalması gibi işin tamamlanmaması yüzünden başa gelir. Şu halde tüm insan eylemlerinin karşısına birdenbire çıkan engellerin ve karışıklıkların nedenlerinin, zaman olmadığı için düzenlemeleri ve önceden belirlenmiş olanı değiştirmekten başka bir şey olmadığını söylerim. Eğer bu değişiklik her hangi bir yerde karışıklığa neden oluyorsa, konuştuklarımıza benzer eylemlerde ve savaş konusunda da öyle olur. Çünkü böyle işlerde kişilerin kendi üzerine düşeni yerine getirme konusunda kararlı olması kadar zorunlu hiçbir şey yoktur. Eğer insanlar imgelemlerini tek bir yöntem ve düzenleme üzerine sabitlemişlerse ve bunu birdenbire değiştirirlerse, tümüyle altüst olmaktan ya da her şeyin yıkılmasından sakınabilme imkânları kalmaz. Bundan dolayı içinde elverişsiz bazı şeyler olsa da tasarlanan plana göre bir şeyi yerine getirmek, uygun olmayanı iptal etmeye çalışarak binlerce güçlüğün içine girmekten çok daha iyidir. Bu tavsiyemde plan yapmak için zaman olmadığında uygulanır; zaman varsa kişi istediği şekilde davranabilir.

[Medici'ye karşı Pazzi'nin komplosu]

Pazzi'nin, Lorenzo ve Giuliano de'Medici'ye karşı düzenlediği komplo gayet iyi bilinmektedir. Kararlaştırılan plana göre Pazzi, San Giorgio kardinaline bir kahvaltı verecek ve kahvaltıda Medici kardeşler

öldürülecekti. Bazı kişiler onları öldürmek için görevlendirildi; diğerleri sarayı tutacaklardı ve üçüncü grup da şehri boydan boya geçip halka özgürlük çağrısı yapacaktı. Pazzi, Medici ve Kardinal, kutsal bir mekânda, Floransa katedral kilisesindeyken Giuliano'nun o sabah onlarla kahvaltıda olmayacağı haberi geldi. Bu durum komplocuların bir araya gelmelerine ve Medici'nin evinde yapacakları şeyi kilisede yapmayı kararlaştırmalarına neden oldu. Bu bütün planı altüst etti; çünkü Giovambatista da Montesecco böyle bir şeyi kilisede yapmayacağını söyleyerek cinayete katılmayacaktı. Bundan dolayı her eylem için yeni ajanlar koymuş olmalıydılar; ancak onlara cesaret kazandıracak zaman olmadığından planı yerine getirirken zararsız hale getirilmelerini sağlayacak yanlışlar yaptılar.

[Cesaretin kırılması]

Bir planı yerine getirecek kişinin cesareti ya saygı ya da ajanın kişisel korkaklığı yüzünden kırılır. Bir monarkın huzurun da bulunan saygı ve haşmet öylesine büyük olur ki eylemi yapması için atanan kişiyi kolayca yumuşatır ve korkutur. Minturnum halkı tarafından ele geçirildiği zaman Marius'a öldürmesi için bir köle yolladılar; ancak Marius'un huzuruna çıkmaktan ve onun adından dehşete düşen köle korkusu yüzünden öldürmek için gereken tüm gücünü kaybetti. Eğer bu yetenek bağımlı olan birinde, bir mahkûmda ve kötü talihine yenilmiş birinde bulunuyorsa, nişanlarının, şaşaasının ve maiyetindekilerin haşmetiyle özgür bir Hükümdârda çok daha fazla bulunacağı kolayca varsayılabilir. Böyle bir parlaklık sizi dehşete düşürebilir ya da hoş bir selamlamayla karşılaştığınız zaman sizi gerçekten kolayca yumuşatabilir. Belli kişiler Thracia Kralı Sitalces'e karşı komplo planladılar; eylemi yapacakları gün yola çıktılar ve Hükümdârın bulunduğu tasarlanan yere geldiler; hiçbiri ona zarar vermek için bir harekette bulunmadı. Herhangi bir girişimde bulunmadan ve onları engelleyen şeyin ne olduğunu anlamadan orayı terk ettikten sonra birbirlerini suçladılar. Bu kişiler aynı hataya birkaç kez düştüler; öyle ki plan açığa çıktığı zaman yapmış olabilecekleri ama yapma iradesi gösterememiş oldukları kötülüğün cezasına katlandılar. Ferrara Dükü Alphonso'ya karşı kardeşlerinin ikisi, dükün şarkıcısını ve bir papaz olan Giannes'i alet ederek komplo planladılar. Dükü birçok kez ricayla onların arasına getirdiler; öyle ki onu öldürecek güçleri her zaman oldu. Bununla birlikte hiçbiri asla bunu yapmaya cesaret edemedi. Bundan dolayı komplo öğrenildiği zaman korkaklıklarının ve basiretsizliklerinin cezasını çektiler. Bu harekete geçe memenin nedeni, dükün huzurunda olmanın onları korkutmuş olmasından ve Hükümdârın biraz müşfikliğinin onları yumuşak başlı hale getirmiş olmasından başka bir şey olamazdı.

[Sersemlemiş suikastçı]

Böyle girişimlerde karışıklık ve hata, basiretsizlikten ve cesaret yoksunluğundan kaynaklanır; çünkü bu iki şey sizi sersemletir ve zihin karışıklığıyla iş yaptığınız zaman da söylememeniz gerekeni söyletir, yapmamanız gerekeni yaptırır. Titus Livius, sersemlemiş ve zihni karışmış kişilere yukarıda bahsettiğimiz Spartalı Nabis'i öldürmeyi planlayan Aetolialı Alexamenes'den daha iyi örnek gösteremezdi. Harekete geçme ve peşin den gelenlere ne yapılması gerektiğini açıklama zamam geldiğinde Titus Livius'un dediği gibi,

" böylesine büyük bir eylemin düşüncesiyle sersemlemiş cesaretini topladı" (Livius, 35. 35).

Gerçekten de cesareti sağlam, çeliği kullanmaya ve öldürmeye alışmış kişiler olsalar bile sersemlememiş olmaları imkânsızdır. Bundan dolayı cesaretli olsalar da böyle işlerde deneyimli kişiler seçilmeli ve başkalarına güvenilmemelidir. Önemli konular da cesaret için deneyimsiz hiç kimse size kesin bir söz veremez. Şu halde zihin karışıklığı silahınızı elinizden düşürmenize ne den olabilir ya da aynı sonucu yaratacak bazı şeyler söylemenize yol açabilir. Commodus'un kız kardeşi Lucilla Quintianus'un imparatoru öldürmesini planladı. Commodus'u çıplak bir han çerle amfiteatrın girişinde karşılayan Quintianus bağırdı:

"Bunu sana senato gönderdi. " Bu sözler, hançeri indiremeden tutuk lanmasına neden oldu. Yukarıda söylediğim gibi, Lorenzo de'Medici'yi öldürmeyi seçmiş olan Messer Antonio da Volterra, ona doğru yaklaşarak şunu söyledi: **"Ya hain!"** Bu sözler Lorenzo'nun kurtuluşu, komplonun da yıkılışı oldu.

[İki Hükümdâra karşı komplo]

Bir komplo tek bir yöneticiye karşı yöneldiği zaman verilen nedenlerden dolayı yerine getirilmesi başarısız olabilir. İki kişi ye yönelik olduğu zaman ise başarısız olma ihtimali daha yük sektir. Gerçekten de sonuncusunda başarı neredeyse imkânsız olacak kadar zordur; çünkü aynı anda farklı yerlerde paralel suikastları başarmak hemen hemen imkânsızdır. Yine böyle işler İkincisinin birincinin işini bozmaması için farklı zamanlarda yapılamaz. Bu yüzden tek bir Hükümdâra karşı komplo yapmak belirsiz, tehlikeli ve tedbirsiz olurken, iki Hükümdâra karşı komploda bulunmak bütünüyle boşuna ve aptalca olur. Ve tarihçilere saygım olmasaydı, Herodianus'un Plautianus için söylediklerinin imkânlı olmasına, yani farklı yerlerde yaşayan Severus ve Antoninus Caracalla'yı, işi üstlenen bir yüzbaşı olan Satuminus'un tek başına öldürmesi gerektiğini söylediğine asla inanmamam gerekirdi; çünkü bu hikâye Herodianus'un otoritesi dışında bir şeyin beni inandıramayacağı kadar makul olmaktan uzaktır. Bazı Atinalı gençler Atina tiranları Diocles ve Hippias'a karşı komplo planladılar. Onlar Diocles'i öldürdüler ancak Hippias kaçtı ve Diodes'in intikamını aldı. Heraclea yurttaşları ve Platon'un müritleri olan Chion ve Leonidas, tiran olan Clearchus ve Satirus'a karşı komplo da düzenlediler. Onlar Clearchus'u öldürdüler ancak Satirus canlı kaldı ve Clearchus'un intikamını aldı. Birçok kez örnek olarak

kullandığım Pazzi, yalnızca Giuliano'yu öldürmeyi başardı. Bu yüzden herkes birkaç yöneticiye karşı böyle komplolardan sakınmalıdır; çünkü bu komplolar ya yapanın kendisi için ya da ülkesi ve herhangi biri için iyi olmaz. Ter sine hayatta kalan tiranlar, daha önce bahsettiğim Floransa, Atina ve Heraclea'dan bilindiği gibi, daha sertleşir ve dayanılmaz hale gelir. Kendi anayurdunu, Thebaileri özgülüğüne kavuşturmak için Pelopidas'ın yaptığı komplonun tüm bu güçlüklere göğüs gerdiği (yine de çok başarılı bir sona ulaştığı) doğrudur; çünkü Pelopidas yalnızca iki tirana karşı değil on tirana komplo yaptı. Tiranların yanına kolayca girecek kadar samimiyeti olmadığı gibi ayrıca Pelopidas bir hayduttu. Bununla birlikte tiranları öldürmek ve anayurdunu özgürleştirmek için Thebaililerin arasına katılabilmişti. O tüm bunları, sayesinde eylemi için kolay bir giriş sağlayan tiranların danışmanı bir Charon'un yardımıyla yap tı. Ancak hiç kimse onu örnek olarak almamalıdır; çünkü onunki tıpkı imkânsız ve başarması mucizevi bir girişim gibiydi. Öyle ki nadir ve eşi görülmemiş bir şeydi ve şimdi onu öven tarihçiler ta rafından da öyle olduğu düşünülür.

[Komplocuların yanlış şüpheleri]

Eylemin yerine getirildiği sırada ortaya çıkan bir kaza ya da yanlış şüpheyle böyle bir eyleme ara verilebilir. Brutus ve diğer komplocuların Caesar'ı öldürmeye niyetlendikleri sabah Caesar komploculardan biri olan Gnaeus Popilius Laenas ile uzun uzadıya konuşmuştu. Bu uzun konuşmayı gören diğerleri, Popilius'un söylediklerinin komployu Caesar'a ifşa edebileceğinden korktular. Bu yüzden Caesar'ın senatoya girmesini beklemeden orada öldürme ye çalışacaklardı. Eğer konuşma sona erdiği zaman Caesar'ın alışılmadık bir hareket yapmadığını görmemiş olsalardı onu öldürmüş olurlardı. Böylece şüpheleri ortadan kalkmış oldu. Bu yanlış şüpheler göz önünde tutulmalı ve ihtiyatla karşılanmalıdır. Bu şüpheler kolayca kalıba sokulacak kadar çoktur; çünkü eğer vicdanınız temiz değilse sizden konuşulduğuna kolayca inanabilirsiniz. Başka amaçla konuşulan işitebildiğiniz bir sözcük cesaretinizi altüst eder ve sizi, sizin işiniz hakkında konuşulduğuna inandırır. Sonuçta kaçmakla kendi kendinize komployu ele verirsiniz ya da yanlış za manda acele ederek işi batırırsınız. Bu durum, plandan çok kişi haberdar olduğu zaman çok daha kolay gerçekleşir.

[Kazalar komploları açığa çıkarabilir]

Kazalar, beklenmedik olaylar oldukları için, onları yalnızca insanların dikkatli olmalarını sağlayacak örnekler sayesinde sunabilirim. Yukarıda bahsettiğim Siena'lı Luzio Belanti, karısı olarak verilmemiş olduğu halde kızını kaçıran Pandolfo'ya karşı öfkeli olduğu için, bu yöneticiyi öldürmeye karar verdi. Luzio bunun zamanım aşağıdaki gibi seçti. Pandolfo neredeyse her gün hasta bir yakınım ziyarete giderken Giulio'nun ikamet ettiği yerden geçiyordu. Giulio bunu göz önüne alarak, Pandolfo'yu geçerken öldürmeleri için komplocu arkadaşlarını evine almayı planladı. Onlar silahlarını evin girişine yerleştirdikleri zaman Giulio, Pandolfo kapıdan geçerken haber vermesi için pencereye bir adam yerleştirdi. Pandolfo yaklaşırken bir şey oldu; penceredeki gözcü haber verdikten sonra Pandolfo yok olsun bir arkadaşıyla karşılaştı ve durdu. Bu sırada beraberindekiler devam ettiler ve silahların gürültüsünü işiterek farkına varıp pusuyu açığa çıkardılar. Böylece Pandolfo korundu ve Giulio arkadaşlarıyla birlikte Siena'dan kaçmak zorunda kaldı. Pandolfo'nun şans eseri arkadaşıyla karşılaşması onların eylemini engelledi ve Giulio'nun girişimini başarısız kıldı. Böyle rastlantılar nadir oldukları için bir çare bulunamaz. Ancak bununla birlikte her olasılığı göz önüne almak ve onlara karşı dikkatli olmak kesinlikle gereklidir.

[Bir suikastın sonrasındaki tehlikeler]

Komplocunun işi yapmasının ardından kaçışındaki tehlikeler dışında tartışmadığımız bir şey kalmadı şu halde. Bu da bir tanedir; yani ölü Hükümdârın intikamım alacak olan geride kalan birisidir. Bu geride kalanlar, Hükümdârlığın halefi olacak kardeşler, oğullar ya da Hükümdâra bağlı kişiler olabilir. Ya sizin ihmalkârlığınız sayesinde ya da yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı geride bu intikamı alacak kişiler kalabilir. Diğer komplocularla birlikte Milan dükünü öldüren Giovanni Andrea da Lampognani'nin başına gelen böyleydi; çünkü Dükün intikamım almaya hazır oğlu ve iki kardeşi geride kalmıştı. Gerçekten de çare olmadığı için böyle durumlarda komplocular mazur görülebilirler. Ancak intikamcılar komplocuların ihmalkârlığı ya da tedbirsizliği yüzünden hayatta kaldıkları zaman ise mazur görül meyi hak etmezler. Forlı'de komplocular yöneticileri Kont Girolamo'yu öldürdüler ve karısıyla küçük çocuklarını ele geçirdiler. Bu komplocular, kaleye sahip olmadıkça kendilerinin güvende olmayacaklarını anladılar. Bununla birlikte kale komutam kaleyi onlara teslim etmekte isteksizdi. Ardından Madonna Caterina (Kontes öyle adlandırıldığı için), komplocular kaleye girmesine izin verirlerse kaleyi onlara teslim edeceğine söz verdi. Bu arada onlar kadının çocuklarını rehine olarak tutabileceklerdi. Bu söz üzerine onun kaleye girmesine izin verdiler. İçeri girer girmez, kale duvarında onları her türden intikamla tehdit ederek kocasını öldürdükleri için kınadı. Çocuklarıyla ilgilenmediğini göstermek için üreme organlarını açıp onlara göstererek hâlâ daha çok çocuk yapmak için araçlara sahip olduğunu söyledi. Bu suretle bir plandan yoksun ve yaptıkları hatayı çok geç fark ederek tedbirsizliklerinin cezasını ömür boyu sürgünle ödediler.

[Öfkeli halktan gelen tehlikeler]

İşten sonra görülebilecek tehlikeler arasında halkın öldürülen Hükümdârı seviyor olduğu zamankinden daha kesin ve daha korkutucu hiçbir şey yoktur. Bunun nedeni, komplocuların çaresi olmamasıdır çünkü kendilerini halktan asla koruyamazlar. Caesar bir örnektir; Roma halkı onu sevdiği için intikamım komplocuları Roma'dan sürerek aldı. Çünkü onların sürülmeleri hepsinin çeşitli zamanlarda ve yerlerde öldürülmelerine ne den oldu.

[Cumhuriyetlere karşı girişilen komplolar]

Kendi şehirlerine karşı komplo yapmaları komplocular için daha az tehlikelidir. Çünkü hazırlık aşamasında tehlikeler daha azdır; yerine getirirken tehlikeler aynıdır, işten sonra da tehlike yoktur. Hazırlanırken çok tehlike olmaz; çünkü kararlı oluşunu ve planını herhangi birine göstermeksizin bir yurttaş güce ulaşmak için kendini uygun hale getirebilir ve eğer planları kesinti ye uğramazsa girişimini başarıyla tamamlayabilir. Eğer bazı yasalar onu duraklatırsa, oturup zamanım bekleyebilir ve başka yollan deneyebilir. Biraz bozulmanın olduğu bir cumhuriyete bu uygulanır. Çünkü kötülüğün başlamadığı, bozulmanın olmadığı bir cumhuriyette böyle düşünceler bir yurttaşın zihnine girmez. Yurttaşlar, şu halde herhangi bir muhalefet tehlikesine katlanmadan çeşitli yollardan ve çeşitli vasıtalarla Hükümdârlık için çabalayabilirler. Çünkü hem cumhuriyetler bir Hükümdârdan daha yavaş oldukları için daha az şüpheci ve bu nedenle de daha az dikkatli olurlar hem de cumhuriyetler önemli yurttaşlarına da ha fazla saygı gösterdikleri için, bu kişiler cumhuriyetlere karşı davranmakta daha aceleci ve cesur olurlar. Herkes Sallust tarafından hikâye edilen Catiline'nin komplosunu okumuştur ve komplo açığa çıkarıldığı zaman Catiline'nin Roma'dan kaçma dığı gibi senatoya gidip senato ve Konsüle karşı onur kına konuştuğunu da bilirler şehrin sahip olduğu yurttaşlar için saygısı öyle büyüktü ki. Ve o halen ordusuyla birlikteyken, Roma'dan gittiği zaman Lentulus ve diğerleri, kendi elyazılarıyla mektuplarında suçu açıkça beyan etmemiş olsalardı tutuklanmayacaklardı da. Kartaca'da büyük bir yurttaş olan Hanno, tiranlık arzusuyla, kızlarından birinin düğününde tüm senatoyu zehirlemeyi ve ardından kendini Hükümdâr yapmayı planladı. Bu plan öğrenildiği zaman, senato ziyafetlerin ve düğünlerin masraflarını sınırlayan bir yasa çıkarmaktan başka herhangi bir tedbir almadı onun mertebesi ve yeteneği için saygı o kadar büyüktü ki.

[Bir cumhuriyete karşı komplo yapmaktaki tehlikeler]

Bununla birlikte kendi ülkenize karşı bir komployu yerine getirmekteki güçlüklerin ve tehlikelerin daha büyük olduğu doğrudur; çünkü kendi kuvvetlerinizin çok kişi karşısında komplo yapmak için yeterli olması nadiren gerçekleşir ve Caesar, Agathocles ya da Cleomenes'in başında olduğunda bir ordunun önderi sıradan biri değildir. Bu kişiler kendi ülkelerini kendi kuvvetleriyle ve tek hamlede ele geçirmişlerdir. Bu kişiler için yol çok kolay ve güvenlidir; ancak kuvvetlerinde böyle katkılar bulunmayan diğerleri ya hile ve yaratıcılıkla ya da yabancı kuvvetlerle bir şeyler yapmak zorundadır. Hile ve yaratıcılık konusuna gelince, Atinalı Peisistratos Megaralıları ele geçirmiş ve bu sayede halkın sevgisini kazanmış olduğu zaman bir sabah ev den yaralı çıktı. Kıskançlık yüzünden soyluların kendisini yaraladığını söyleyerek, kendini korumaları için silahlı adamlara sahip olmasına izin verilmesini istedi. Bu yetki sayesinde Atina tiranı olacak kadar büyüklüğe kolayca yükseldi. Pandolfo Petrucci, diğer sürgünlerle birlikte Siena'ya geri döndü ve başkalarının aşağı bir şey olarak reddettiği yönetim binasının koruma görevi ona verildi. Bununla birlikte bu silahlı adamlar fırsat çıktığında, ona kısa sürede Hükümdâr olacak kadar ün kazandırdılar. Diğer birçokları başka şemalar ve vasıtalar kullanmış, zamanla ve tehlikesizce başarılı olmuşlardır. Kendi kuvvetleriyle ya da yabancı ordularla kendi ülkelerini ele geçirmeyi planlamış olanlar talihe uygun olarak çeşitli başarılara sahip olmuşlardır. Yukarıda bahsedilen Catiline girişimiyle mahvolmuştur. Yine yukarıda konuştuğumuz Hanno, zehirleme yoluyla başarılı olmadığı zaman binlerce yandaşını silahlandırmış ve hep birlikte öldürülmüşlerdir. Thebaililerin kimi önderleri kendilerini tiran yapmak için Spartalıların ordusunu yardıma çağırmış ve şehrin tiranlığını ele geçirmişlerdir. Bundan dolayı eğer kendi anayurdu olan şehirlere karşı şekillendirilen planları gözden geçirirseniz, hazırlanmaktayken hiçbirinin bastırılmadığını ya da çok azının bastırıldığını göreceksiniz. Ancak komplonun yerine getirilmesi sırasında onların hepsi ya başarılı olmuşlar ya da çökertilmişlerdir. Yerine getirmiş oldukları zaman, şu halde onlar da doğası gereği Hükümdârlıkta karşılaşılan tehlikelerden başka tehlikelerle karşı karşıya kalmazlar; çünkü bir kişi tiran olduğu zaman tiranlığın onun başına getirdiği doğal ve sıradan tehlikeler le karşılaşır; bunun için de elinde yukarıda tartışılan diğer çarelerden başkası olmaz.

[Zehirleme yoluyla suikast]

Komplolar hakkında yazmayı düşündüklerimin hepsi bu dur. Eğer zehirle değil de çelikle yerine getirilen komploları tartıştaysam bunun nedeni hepsinin aynı yasalara tabi olmasıdır. Zehirle yapılan komplolar gerçekten de daha belirsiz olmaları yüzünden daha tehlikelidirler. Çünkü bunlar için fırsatlar herkese açık değildir. Bu yüzden de fırsatı olanlara havale edilmelidir ve bu havale etme zorunluluğu ise tehlike getirir. Şu halde birçok nedenden dolayı zehir içmek ölümcül olmayabilir. Komplocular Commodus'u zehirledikleri zaman Commodus zehri küsmüştü; bu nedenle de öldüğünden emin olmak için onu boğmak zorunda kalmışlardı.

[Bir komplo nasıl bozulmalı]

Şu halde bir Hükümdârın komplodan daha büyük bir düşmanı yoktur; çünkü ona karşı bir komplo yapıldığı zaman ya öldürülür ya da şerefi lekelenir. Eğer komplo başarılı olursa Hükümdâr ölür**. Eğer Hükümdâr kompolyu açığa çıkarırsa ve komplocuları idam ettirirse, idam ettirdiği kişilerin yaşamlarına ve mülklerine karşı her zaman gaddarlık ve ihtirasını tatmin etmek için Hükümdârın bir suç uydurmuş olduğuna inanırlar.** Bununla birlikte kendilerine karşı komplo yapılan tüm cumhuriyetlere ve Hükümdârlara bu uyarıda bulunmayı atlamak istemiyorum: Onlara yapılan bir komplo açığa çıkarıldığı zaman, komplonun yapışını dikkatlice kavrayış arayışındayken ve komplocuların ve kendilerinin koşullarını yeterince ölçerken herhangi bir intikam girişimini ertelemelidir. **Komployu büyük ve güçlü buldukları zaman, onu ezecek kadar yeterli kuvvetle hazır olmadıkça asla kamuya açmamalıdırlar. Eğer aksini yaparlarsa, kendi yıkılışlarını kamuya açarlar. Bu yüzden her yolu kullanarak onu bilmiyormuş gibi yapmalıdırlar.** Çünkü komplonun açığa çıktığını gördükleri an da komplocular zorunlu olarak duraksamadan harekete geçerler. Romalılar buna bir örnektir. Romalılar iki lejyon askeri Capua halkım Samnitlere karşı korumak için bıraktıkları zaman, başka bir yerde daha önce bahsettiğimiz gibi bu lejyonun önderleri boyun eğdirmek için Capua halkına komplo düzenlediler. Onların planları Roma'da öğrenildiği zaman, yeni Konsül Rutilius ona karşı tedbirler almakla görevlendirildi. Komplocuları uyutmak için, senatonun Capualıların lejyonlarını yeniden atayacağı haberini yaydı. Bu askerler buna inanarak ve planlarını uygulamak için zamanları olduğunu sanarak acele etmeyip Konsülün bir lejyonu diğerinden ayırdığını görene kadar sükûnetlerini korudular. Bu durum onların şüpheli olmalarını sağladı, kendilerini açığa çıkarmalarına ve planı uygulamaya koymalarına neden oldu. Her iki bakımdan da bundan daha iyi bir örnek olamaz; çünkü kişilerin zamana sahip olduklarını düşündükleri şeylerde nasıl yavaş ve zorunluluk onları harekete geçirdiğinde nasıl hızlı olduklarını gösterir. Kendi avantajları için komploları açığa çıkarmayı sonraya bırakmak isteyen cumhuriyetler ve Hükümdârlar yakın gelecekte komplocuara bir fırsat sunmaktan daha ustaca bir yol kullanamazlar. Komplocular bolca zamanları olduğunu sanarak bu fırsatı bekleyeceklerdir ve böylece Hükümdâra ya da cumhuriyete onları cezalandırmak için zaman kazandıracaklardır. Bunun tersini yapan kişi yıkılışını hızlandırır. Tıpkı Atina dükü ve Guglielmo de Pazzi'nin yaptıkları gibi.

Dük, Floransa tiranı olduğu zaman kendisine karşı düzenlenen bir kompoyu öğrenerek ötesini düşünmeden komploculardan birini tutukladı. Bu, diğerlerinin hemen silahlarına sarılmalarına ve tiranın da konumunu kaybetmesine yol açtı. Guglielmo, 150 rde Valdichiana'da Floransa'yı temsil eden kurul üyesiyken Arezzo'yu Vitelli yandaşı Floransalılardan almak için bir komplo olduğunu işiterek derhal şehre gitti. Komplocunun kuvvetlerini ya da kendininkileri göz önüne almadan oğlu olan piskoposun tavsiyesiyle komploculardan birini tutukladı. Tutuklamanın ardından, diğerleri silahlarına sarıldılar ve şehri Floransalılardan kaptılar. Guglielmo artık bir kurul üyesi değil mahkûmdu. Ancak komplolar güçsüz oldukları zaman önemsemeden bastırılabilirler ya da bastırılmalıdırlar.

[Komplo anında akılsızca yapılan işlemler]

Bundan başkaca kullanılmış olan birbirlerine neredeyse karşıt iki yöntemin taklit edilmesinin hiç yolu yoktur. Yukarıda adı geçen Atina dükü, Floransalıların iyi niyete sahip olduğuna inandığını göstermek için kendisine karşı bir planı açığa çıkaran kişiyi idam ettirdiği zaman bu yöntemlerden birini denedi. Diğerini ise, Siraküzalı Dion şüphelendiği bir adamın niyetini ölçmek için, güvendiği biri olan Callippus'un kendisine karşı söz de komploda bulunuyormuş gibi yapmasına izin verdiği zaman denedi. Bunların ikisi de kötü sonuçlandı. Birincisi, suçlamada bulunanların cesaretini alıp götürdü ve o cesareti komplo planlamayı isteyen herhangi birine verdi. Diğeriyse, Dion'un ölümüne giden yolu kolaylaştırdı ya da daha ziyade kendi kendine karşı komplonun gerçek önderi olmasını sağladı. Gerçekten de öyle oldu; çünkü Dion'a karşı uyarmadan komplo yapabilme durumunda olan Callippus, Dion'un elinden konumunu ve yaşamını alacak kadar kârlı bir komplo yaptı. Büyüklük onları bütün Hükümdârların üzerine çıkarmıştır; kralları ya da cumhuriyetleri hesaba katmamışlardır; hiçbir şeyden korkmamış ya da zihinleri karışmamıştır; ancak yine de yaşadıkları yere döndüklerinde tasarruflu, alçakgönüllü, kendi küçük mülkleriyle ilgili, magistrat uslara itaat eden, yaşça büyüklerine saygılı kişiler oldular; öyle ki bir ve aynı ruhun böylesine değişime uğrayabilmiş olması imkânsız gibi görülebilir. Bu yoksulluk, hemen hemen cumhuriyetin son mutlu zamanları olan Paulus Emilius'un zamanlarına, hatta onun zamanının sonuna kadar da sürdü; sonrasında da zaferiyle Roma'yı zenginleştiren bir yurttaş çıktığında, bu yurttaşın kendisi yoksul kalmadı. Paulus zamanında yoksulluğa hâlâ fazlasıyla saygı duyuluyordu; öyle ki Paulus savaşta yararlılık gösteren kişileri onurlandırmak amacıyla bir damadına kendi gümüş kupasını verdiğinde, bu kupa onun evindeki ilk kupasıydı. Eğer diğer insanların yazıları konuyu birçok kez görkemli kılmamış olsaydı, uzunca bir konuşmayla yoksulluğun zenginlikten daha çok meyve ürettiğini, birincinin şehirlere, eyaletlere ve dinlere onur vermiş olduğunu, somakinin onları yıkmış olduğunu gösterebilirdim. (s.368-393)

Kaynakça

Niccolo Machiavelli trc. Alev Tolga Titus Livius’un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2009.